

„Adjon az Isten
szerencsét,
szerelmet,
forró kemencét,
üres vékámba,
gabonát,
árva kezembe parolát,
lámpámba lángot,
ne kelljen
korán az ágyra
hevernem,
kérdésre választ
ő küldjön,
hogy hitem
széjjel ne düljön,
adjon az Isten
fényeket,
temetőkhelyett
életet –
nekem a kérés
nagy szégyen,
adjon ügyis,
ha nem kérem.”

(Nagy László)

BULÁNYI GYÖRGY

DIALÓGUS AZ ISTENRŐL

Te hoztad létre a világmindenséget?

- Én nem.

Én sem. Honnan van akkor?

- Magától.

Ez nem jó válasz. Semmi sincs magától. Egy gyufaskatulya sem. Valakinek meg kellett csinálnia.

- Miért mondd valakinek?

Mert Téged is, magamat is valakinek mondalak. Egyikünk sem tud világmindenséget létrehozni, mégis valakik vagyunk. Aki ilyesmit tud létrehozni, az nem lehet kevesebb nálunk. Annak valakinek kell lennie

- Mit jelent számodra ez a szó: valaki?

Személyt, aki ki tudja mondani ezt a szót: ÉN. Olyan létezőt, akinek tudatélete van.

- Mit foglал magában a tudatélet?

Hármat: tudataktust, tudattartalmat és tudatállapotot.

- Mi az a tudataktus?

Például én gondolok valamit: pl. az értelmi meggondolásokból kiinduló, valamilyen célra irányuló törekvést magában hordozó cselekvés gondolatát.

- Mi az a tudattartalom?

XIX. évfolyam 1. szám

2012. január

TARTALOM:

A Koinónia régebbi számai elérhetők: www.bulanyi.hu

Bulányi György, Dialógus az Istenről	1970
Jelenits István, Jézus istenségébe vetett...	1973
Gromon András, Vázlatok... (III.)	1976
Faragó Ferenc, Archetípusok... (III.)	1978
Pál Ferenc, Szentbeszéd	1980
Hollai Keresztély, A megváltásról...	1983
Dryp, Miről mi jut az eszembe	1985
Robert Kehl, A páli dogmatika...	1986
Johan Huizinga, A holnap árnyékában	1988
Humor	1990
Levelesláda	1990

«Az emberi elköteleződés folyóirata – családunkért, nemzetünkért, mindenkiért – Isten Országá megvalósulásáért.»

Elérhetőség: koinonia.tarsak@gmail.com

Az előbbinek, a tudataktusnak nyoma, képe, tárolása, rögzülése a személy tudatában. Másképpen: valami, amit az imént vagy régebben gondoltam. gondolni *valamit*.

- Mi az a tudatállapot?

Csak annyi, hogy az a személy, akinek tudataktusai és tudattartalmi vannak, az valahogyan érzi magát.

- Mindez mondható rólad, rólam, bármelyik normális emberről. Amikor mindezt Istenről állítod, a magunk tulajdonságait aggatod Reá. Nem minősítik mindezt antropomorfizmus szóval?

Minősíthetik, és teljes joggal teszik, hiszen az embernek nincs más módja arra, hogy Istenről valamit is mondhasson. Ha ez antropomorfizmus, akkor vállalom. Az Isten pedig nem más, mint a világmindenséget létrehozó személy.

- Miért beszélsz egyes számban? Honnan tudod, hogy egy személyről van szó? Miért nem lehetnének „istenek”, ahogyan vannak „emberek”?

Azért nem beszélek „istenekről”, mert akkor meg kell kérdeznünk, hogy honnan vannak az „istenek”. Ha pedig ezt meg kell kérdeznünk, akkor az „istenek” nem adják végső

magyarázatát, végső okát a minket körülvevő világminőségnek.

- *Én akkor is kérdezek, ha egyes számot használsz: honnan van az Isten?*

Gondolkodásunk egyik alaptörvénye, hogy mindennek van végső és elegendő oka. És ez egyes szám. A politeizmus is rendre monoteizmust fejleszt: Kronosz vagy Zeusz - az istenek Atyja.

- *Jó. De miért ne kérdezhettém, hogy honnan van az Isten.*

Ez a kérdés értelmetlen, mert az „isten” szóval az egész számunkra tapasztalható valóság végső és elegendő okát jelöljük, s mivel ezt az okot a fentiek erejében személynek kell gondolnunk, ezért beszélünk nagy kezdőbetűvel írt Istenről.

- *Jó. Nem kötözködöm tovább. De mi az, amit a fentiekén kívül az értelem színe előtt igazoltan tudhatunk Istenről?*

Ezt mondaná el a dogmatikai istentan. Menet közben, az egyes megállapítások során érvényesítenünk kell az értelmi igazolást, a logikai szükségképpeniség szempontját.

- *Én azt gondolom, hogy az ember túlságosan kicsi arra a feladatra, hogy értelmileg igazolt képet rajzoljon magának Istenről.*

Én pedig azt gondolom, hogy az ember nem tudja kevesebbel beérni, minthogy értelmileg igazolt képet akarjon rajzolni Istenről. Sikerül-e ez neki, ez elválik.

- *Úgy van, ahogy mondd, de nem tagadhatod, hogy erre a vállalkozásra aztán igazán illik a közmondás: sokat akar a szarka, de nem bírja a farka. Tehát nem sikerül neki.*

Van, amit bír a farka, és van, amit nem bír. Az Isten több mint az ember. Ennek következtében Isten az ember számára maradéktalanul nem megragadható, fel nem dolgozható. Az Isten az ember számára titok, misztérium... is. De nemcsak az. Valamit meg is érthetünk Istenből.

- *Az ateizmus léte, az egymásnak ellentmondó istenképek nagyon is tanúhatnának a szerénységre.*

A szerénységnek már áldoztam előző szavaimmal. Most az értelmi erőfeszítésnek szeretnék áldozni. Szerénynek lenni könnyű. Az értelmi erőfeszítés több mint a feladatról lemondó szerénység. Több és nehezebb. S „a nehéz dolgok a szépek”.

- *A metafizika felépített az elmúlt évezredek során büszke épületeket. Nincs is ezekkel különösebb baj, amíg bele nem torkollunk az emberi szenvedésekbe. Ezeknek színe előtt már használhatatlanná válik Arisztotelész abszolútum fogalma. Népszerűbb stílusban: ha volna Isten, az első dolgunk az volna, hogy őt megjavítsuk – hallottam 35 éve a sitten egy szervezett szocdem munkástól. Művészeti síkon pedig Camus Pestis c. regényében élhetjük meg, hogyan hal el az Istenről beszélő regény szó a regény főhősének, a katolikus papnak az ajkán a végeláthatatlan szenvedés színe előtt.*

Ebben nagyon is igazad van. A teológiának az arisztotelészi abszolútum fogalomnál használhatóbb képet kell rajzolnia Istenről. Az arisztotelészi abszolútum-fogalom szenttelen istenképet rajzol, azt állítja, hogy az Isten tökéletesen boldog, mert mindene megvan. Ez az Isten messzebb van az ember szívéből, mint a legzsarnokibb

uralkodó, mert annak nincs meg mindene, s ennek folytán nem is lehet tökéletesen boldog. Szeretném ezt a gondolatot a művészet eszközeivel elmélyíteni. Két versidézetet. Az egyik:

Mit hoztok ma szegények, a sárga fonott kosarakban?

*Bort, tejet és mézet, hogy lenne áldozat abból,
Áldozat az istennőnek, kit örökre imádtok,
Halvány gondolatok, beteg, örült, régi rajongók!
Ámde az istennő veletek nem gondol. Örökké
Benn ül ezüst trónján és temploma drága hűsében
Nézi az áthaladó időket, nézi az ember
koldus-áldozatát s oltára búsillatú füstjét...”*

...s meg sem rezzen a Győzelem ércmezű szobra kezében.

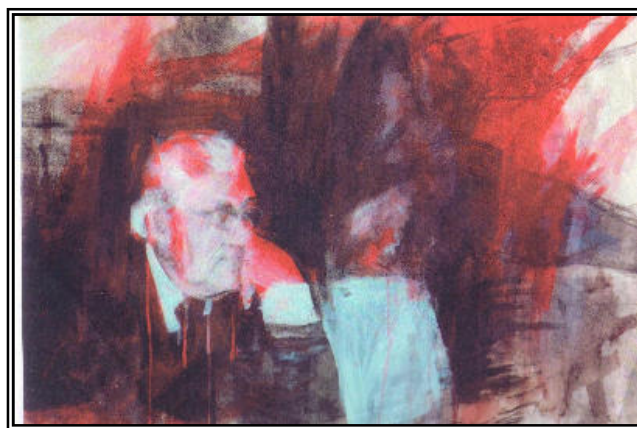
(Babits Mihály: Klasszikus álmok)

A másik:

*...mondj Istenem, törvény az ember szenvedése?
Mondd, látsz minket? Voltál te éhes?
Fáztál valaha? Ugye fáztál?
Szídtad magad, mikor téli esőben áztál?
Ha nem éhezted, dideregtél,
Nem szólok hozzád soha többet,
úgyse tudod, mit gondol a szegény előtted,
de ha tudod, mi a csalódás,
ha gazdag vagy, de szegény is,
akkor, uram, hozzád küldöm imámat én is...”*

(Szabó Lőrinc: Egy kis értelmet a reménynek)

- *Álljon meg a menet. Gazdag is az Isten, meg szegény is... - ez az, amiből nem kérek. Ha csak ellentmondásokkal tudsz traktálni, akkor már egyszerűbb ez az ellentmondás a dolgok elején: magától van a világ. Ez esetben nem kell istentan fabrikálással fogyasztanunk időnk-energiánkat, hanem helyette hozzáfoghatunk a munkához, az egyetlen hozzánk méltóhoz: kevesebbé tenni a világban a szenvedést. Nem akarlak ellentmondásokkal traktálni. Logoszt, értelmes beszédet akarok adni. A két versidézetet csak arra akartam felhasználni, hogy megmutassam, szenttelen Istenre nincs szüksége az embernek, csak résztvevőre, bajaira figyelni tudóra.*

- *Hogy van-e ilyen Isten, azt kell igazolnod. Hogy az arisztotelészi abszolútum, ez a tökéletesen boldog Isten nem lehet az Isten, az számomra nyilvánvaló. Ha szíve van, fájniya kell. Sírnia és zokognia kell az ember nyomorúságán.*

Azt hiszem, van valami igaz abban, amit mondasz. De menjünk sorban. Számomra nyilvánvaló, hogy Istennek, az abszolútumnak meg van mindene. De az is nyilvánvaló, hogy a teremtett valóságnak nem lehet meg mindene. Ha a teremtett

valóságnak meg volna mindene, már nem volna teremtettség, hanem maga is abszolútum volna. Két abszolútum pedig nem lehet, sok abszolútum pedig még kevésbé lehet. A teremtettség valóság csak hiányokat hordozó valóság lehet. A hiány pedig szenvedéssel jár. A fentiekből pedig következik, hogy Isten nem tud hiányos és szenvedésmentes valóságot teremteni. A tőle teremthető világ is csak hiányos és szenvedésképes valóság lehet.

- *Nem gondolod, hogy Isten tehetett volna nekünk egy szívességet? Azt ti., hogy nem teremt meg minket, ha csak egy olyan világ megteremtésére képes, amiben szenvedniünk kell. Szünetniünk az emberalatti világ erejétől: természeti katasztrófák, szélvész, szökőár, földrengés, lávakitörés, bacilus, járvány stb. És szenvedniünk kell az emberi uralkodásvágnak a fentieknél sokszor még borzalmasabb következményeitől.*

Volt már az életnek olyan pillanata, amelyben szívesen lemondtam volna a létről, de általában nem ez a jellemző rám, sem a többi emberre. Általában az az érvényes, amit Csokonai mondott:

Létel, te mennyország, ezer ínségben is.

Nem-létel, te pokol, még nem érezve is.

(A lélek halhatatlanságáról)

- *Szerinted mi indította Istent arra, hogy teremtsen?*

Tudta, hogy létezni jó. Jobb, mint nem létezni. Azt akarta, hogy rajta kívül más is részesüljön ebben a jóban.

- *De tisztában kellett lennie azzal, hogy ez a jó számunkra csak nem közönséges arányú szenvedések ágyában lehetséges. Hogy olyan szenvedéseket kell a léttel együtt ránk zúdítania, hogy nem kevesek és nem ritkán szívesen visszaadnák és szándékuk szerint vissza is adják Neki létiünket.*

Tisztában kellett lennie vele. De olyan jónak gondolta a léteztetést, hogy szenvedést is vállalt azért, hogy legyünk.

- *Szerinted az Isten szenvedőképes? Nem mond ez el-lent abszolútum-fogalmadnak? Az abszolútumnak mindene megvan, semmi sem hiányzik neki. Mitől nem boldog? Hogyan tud szenvedést vállalni?*

Nézd én úgy gondolom, hogy az Abszolútum maga az időtlen létteljesség. De azt is gondolom, hogy Isten – ha létét rámatricázom a teremtettség világra – egyidős az általa teremtettség világgal. Az időtlenség nem időszakos. Nem rövid és nem hosszú és nem is végtelen időszakos. Nem is végtelen, mert végtelen idő, potenciálisan végtelen idő, tehát a mindig továbbfolytatódó csak akkor volna lehetséges, ha az időbeli folyamatnak volna egy kezdőpontja. Isten életének nem lehet kezdőpontja, mert felmerülne a kérdés, hogy mi volt a kezdet előtt és mi indította útjára a kezdetet. Nincs tehát értelme egy olyan állításnak, hogy Isten évmilliókig gondolkodott azon, hogy teremtsen vagy ne teremtsen, mert amíg nincs teremtettség, addig nincs idő. Csak az látszik értelmesebbnek, hogy az időtlen Isten életében megjelenik az idő annak következtében, hogy létrehoz egy változó, az Isten által kigondolt cél felé fejlődő világot, amellyel szükségképpen kapcsolatban marad. Azért szükségképpen, mert az a kapcsolatban maradás a teremtettség fogalmával együtt jár. E kapcsolat feltételezett, de meg nem engedett megszüntetével a teremtettség világ a semmibe hullanék.

E kapcsolat erejében az Isten életében megjelenik az idő és vele együtt megjelenik a szenvedés.

- *Miért szenved? Honnan tudod, hogy szenved? Hátha nagyúrként játszik csak. Tudja, hogy szenvedsz. De ettől nem búbanatos. Úgy van velünk, mint az orvos a kísérleti patkányokkal.*

Azt hiszem, hogy nem így van velünk. Azt hiszem, hogy szíve van. Résztvevő, együtt érző.

- *Miből gondolod?*

Abból, hogy van lelkiismereted. Hogy a patkányt is csak azért szenvedtetted, hogy az embernek ne kelljen, ill. kevesebbet kelljen szenvednie. Azt gondolom, hogy az általunk ismert teremtettség legmagasabb rendű létezőjébe, az emberbe Önmagát rajzolta bele. A mű az alkotóra utal. Egyetlen ember sem kívánja, hogy éheztesse vagy megölje őt. Az ellenkezőt kívánja, s a kívánság teljesülésének feltétele az erkölcsi törvény vállalása: szolgálni, megegyezni, megbocsátani. Egy gonosz Isten, egy erkölcstelen Isten – a fogalom maga is ellentmondás – nem teremtettség volna meg erkölcsi lényként teremtettségének koronáját. Istennek szíve van. Istennek fáj az ember szenvedése.

- *Thomas Mann-nak van egy novellája: Az úr és a kutya. A gazda rendre megsebzti állatát, hogy aztán ápolja, s ápolásáért az állat hálás legyen gazdájának. Nem zavar ez a kép?*

Nem. Isten a maga szeretet-életében részesedés céljából teremtetteste meg az embert. Isten boldognak akarja az embert.

- *Kezdek összezavarodni. Jó lenne, ha valami rendben közölnéd a gondolataidat.*

Jó. Próbáljuk meg. Úgy gondolom, az alábbiak lennének az egymásra következő lépések:

a. Isten létének igazolása.

b. Annak igazolása, hogy Isten léttartalma időtlen és végtelenül boldog közösségi életet posztulál (kíván meg) számára a Szentháromságban.

c. S végezetül Isten időbeli története a maga képére és hasonlóságára teremtettségben emberben.

- *Nem gondolod-e, hogy b. és c. pont ellentmondást eredményez? Isten a maga szentháromsági életében végtelenül boldog, ugyanakkor a maga időbeli történetében szükségképpen nem az.*

Egy analógiával kísérlem meg kimutatni, hogy itt nincs ellentmondás. Vegyük példának Mórú Tamást. Tamásunk a maga istenkapcsolatában is, családi életében is harmonikusnak, boldognak mondható. Nem ilyen a kapcsolata VIII. Henrik királlyal s a király célkitűzéseit vakon támogatókkal. Tamás magatartását a királlyal szemben ugyanaz az Istenre figyelés határozza meg, amely Istenhez és a családjához fűződő viszonyára jellemző. Nincs semmi skizofrénia abban, ha azt állítom, hogy Tamásnak vannak harmonikus és nem harmonikus kapcsolatai.

- *Ezt akarod rámatricázni Istenre?*

Értsd meg, hogy filozófia címen nem tudok mást csinálni, mint ezt a rá matricázást. Amíg ezt a rámatricázást csinálom, addig van módom az érzékszerveimmel meg nem ragadható Istenről olyan állításokat fogalmazni, amelyekre rábólinthatok a magam életének tapasztalatai alapján.

- *Ez lenne a létanalógia? Az analógia entlis?*

Igen. Ez. Gondold meg: a gyerek hasonlít apjára-anyjára. Vagy: a szakértők egy aláírás nélkül előkerülő versről vagy festményről meg tudják állapítani, hogy Aranyé, Rembrand-